

Biuletenio tematika ir tema

Kultūra ir kultūros politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Lietuvos kultūros politikos 2020–2023 metų svarbiausių įvykių apžvalga****Esminiai žodžiai**

Kultūros politika, Kultūros ministerija, kultūros infrastruktūra, reglamentavimas, teisės aktai

Serija ir registracijos numeris

R-2024-4 ir R-2024-5

Leidimo data

2024-06-21

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

- Teisės aktai Politinė komunikacija
 Analitinių centrų kūriniai / leidiniai Žiniasklaidos turinys
 Socialinių tinklų turinys Statistiniai duomenys Mokslo darbai
 Metainformaciniai produktai Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo – iki2012 01 01 –
2024 06 18**Šaltiniai: kalbos**

- Lietuvių k. Lenkų k.
 Anglų k. Kitos ES kalbos
 Rusų k. Kitos

Citavimui (APA stiliumi)Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Lietuvos kultūros politikos 2020–2023 metų svarbiausių įvykių apžvalga* (R-2024-4 ir R-2024-5). Vilnius.**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Šiame darbe:

- apžvelgiami svarbiausi Kultūros ministerijos 2020–2023 m. prioritetinių veiklų rezultatai bei ryškesni Lietuvos kultūrinio lauko įvykiai;
- išsamiau nagrinėjami atnaujintų pagrindinių trijų Kultūros ministerijos įgyvendinamų programų – „Kultūros ir kūrybos“, „Lietuvos kultūros tarybos“ ir „Kultūros ministerijos valdymo“ – 2023 metų rezultatai;
- pateikiama įžvalgų ir akcentų.

1. Įžanga

Anot kultūros tyrinėtojų Vytauto ir Giedrės Kvieskų, „Lietuvos pagrindinis išteklius – žmonės, todėl kultūra, įskaitant švietimą, yra pagrindinis nacionalinės pažangos, asmens ir bendruomenės savivertės, įvairių kūrybingumo formų bei inovacijų veiksnys, be kurio įgalinimo neįmanoma moderni piliečių ir valstybės raida, ekonominis augimas, visuomenės gebėjimas kritiškai mąstyti, socialinė darna ir visavertis kiekvieno Lietuvoje gyvenančiojo asmens gyvenimas.“¹

2012 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė ilgalaikę nacionalinę strategiją „Lietuva 2030“, kurioje pateikiama nacionalinė Lietuvos raidos vizija ir prioritetai bei jų įgyvendinimo iki 2030 m. gairės. Vizijoje dėstoma, kad Lietuva siekia kūrybiškai įgalinti kiekvieną visuomenės narį, sutelkdama dėmesį į idėjas, kurios padėtų Lietuvai tapti modernia, energinga, skirtumus priimančia ir stiprų nacionalinį tapatumo jausmą turinčia šalimi.²

Šiai strategijai įgyvendinti Lietuvos Vyriausybė tvirtina ilgalaikius plėtros planus. 2021–2030 m. Lietuvos nacionaliniame plėtros plane nustatyta dešimt strateginių tikslų, kuriuos numatoma pasiekti per minėtą laikotarpį. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija daugiausia prisideda prie ketvirtojo plano tikslo „stiprinti tautinę ir pilietinę tapatybę, didinti kultūros sklaidą ir visuomenės kūrybiškumą“³ įgyvendinimo. Apskritai šie tikslai atitinka pagrindinius Europos kultūros politikos principus, išdėstyti 2018 m. Naujojoje Europos kultūros darbotvarkėje⁴ ir 2019–2022 m. kultūros darbo plane⁵ – dokumentuose, kurie apima socialinius, ekonominius ir tarptautinius kultūros aspektus.

¹ Kvieskienė, G., Kvieska, V. (2020). Kultūros politikos bruožai šiandieninės Lietuvos kontekste. Prieiga per internetą:

<https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/de2e0f4c-9b56-4890-bd19-2cba94c1b322/content>

² Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą:

<https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/2030.pdf>

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo Nr. 998. Prieiga per internetą:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5/asr>

⁴ Europos Komisija. (2018 m. gegužės 22 d.). A New European Agenda for Culture of 2018. Prieiga per internetą:

https://culture.ec.europa.eu/sites/default/files/2020-08/swd-2018-167-new-european-agenda-for-culture_en.pdf

⁵ ES Taryba. (2018 m. gruodžio 21 d.). Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019–2022. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018XG1221%2801%29>

Kultūra suprantama ne tik kaip kultūrinių institucijų – muziejų, bibliotekų, teatrų lankymas, bet ir plačiau – kaip visuomeninio socialinio gyvenimo erdvė, kurioje vyksta idėjų mainai, jų transformacija bei kartu kuriama socialinė ir ekonominė pridėtinė vertė. Taigi konceptualiai akcentuojamas horizontalus, strateginis kultūros poveikis valstybės raidai.

Šioje apžvalgoje, remiantis Kultūros ministerijos veiklos ataskaitomis, aptariami ryškesni 2020–2023 m. Lietuvos kultūrinio lauko įvykiai bei svarbiausios ministerijos veiklos.

2. Kultūros ministerijos įdirbis 2020–2023 metais

Vykdomosios valdžios funkcijas Lietuvoje atlieka Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Jai pavaldi institucija Kultūros ministerija formuoja ir įgyvendina valstybės kultūros politiką. Pagrindinės šios ministerijos funkcijos – rengti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus; nustatyti įvairių meno sričių plėtros koncepcijas ir programas bei koordinuoti jų įgyvendinimą; finansuoti muziejus, bibliotekas, dailės, kino, koncertų sales ir kitas organizacijas, svarbius meno ir kultūros projektus; koordinuoti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos sistemos įgyvendinimą; koordinuoti valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą; užtikrinti kultūros vertybių apskaitą ir apsaugą; rengti ir įgyvendinti tarptautines kultūros programas; rengti tarptautinių sutarčių projektus.⁶

Tarp svarbesnių 2020 m. kultūros srityje nuveiktų darbų⁷ minėtinas **Lietuvos kultūros politikos strategijos prioritetų įtraukimas į 2021–2030 m. Nacionalinį pažangos planą**. Be to, 2020-iais metais patvirtintas **Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos įgyvendinimo 2020–2024 m. veiksmų planas**, turintis patobulinti esamą kultūros paveldo apsaugos sistemą. Šis dokumentas įgalina efektyvesnę materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo apsaugos valdyseną, užtikrina jo tyrimus ir išsaugojimą. Šiuo žingsniu norima stiprinti materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo vertės suvokimą, akcentuojant paveldo hibridinį charakterį, pasireiškiantį per kultūrinių formų raiškos įvairovę.

Nepaisant prasidėjusios COVID-19 pandemijos, **2020 m. Lietuvoje vyko šaliai reikšmingų įvykių minėjimai**, pvz., pažymėtas Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 30-metis, Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos, UNESCO Pasaulio paveldo Lietuvoje, Tautodailės metai. **Nesustojo ir Kultūros paso, nemokamo muziejų lankymo bei Tolygios kultūrinės raidos įgyvendinimo regionuose projektai**, prisidedantys prie aktyvesnio visuomenės įtraukimo į kultūros ir meno veiklas.

Kultūros ministerijos duomenimis, COVID-19 pandemijos padariniams šalinti 2020 m. buvo skirta papildomų lėšų – kultūros sričiai teko per 80 mln. eurų. Neskaičiuojant šių lėšų, ministerijai tais metais skirta 6 mln. eurų daugiau valstybės biudžeto asignavimų nei 2019 m. Institucijos biudžetas nuosekliai augo kelis metus iš eilės: 2018 m. siekė 168 mln. eurų, 2019 m. – 208 mln. eurų, 2020 m. – 214 mln. eurų. **Gautos papildomos lėšos kartu su kitomis finansinėmis priemonėmis 2020-iais metais leido 13 proc. padidinti kultūros darbuotojų atlyginimus.**⁸

Siekiant patenkinti tikslinių grupių poreikius ir lūkesčius bei užtikrinti maksimalią naudą visuomenei, **2020 m. įgyvendinta nemažai kultūros įstaigų infrastruktūros atnaujinimo projektų**: užbaigta Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus pastato rekonstrukcija ir naujo priestato statyba, Maironio lietuvių literatūros muziejaus pastato rekonstrukcija, restauruoti ir pritaikyti daugiavilniams muziejinėms veikloms Šiaulių „Aušros“ muziejaus Venclauskių namai, užbaigti Bernardinų vienuolyno ansamblio Vilniuje sutvarkymo (III etapo), Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios tvarkybos, Palangos kurhauzo rekonstrukcijos darbai bei kiti kultūros įstaigų infrastruktūros atnaujinimo projektai įvairiose Lietuvos savivaldybėse.

Kaip teigiama ministerijos 2020 metų veiklos ataskaitoje, „Be COVID-19 pandemijos, **vienas stipresnių smūgių kultūros sričiai 2020 m. buvo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas pripažįstant prieštaraujančiais Lietuvos Respublikos Konstitucijai Kultūros rėmimo fondo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktus, 3 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktus bei 5 straipsnį, kurie nustato Kultūros rėmimo fondo sudarymo apimtis**. Pripažinus Lietuvos Respublikos Konstitucijai prieštaraujančiomis Kultūros rėmimo fondo įstatymo 5 straipsnio nuostatas, Kultūros rėmimo fonde susidaręs lėšų likutis metų pabaigoje turėjo būti grąžintas į valstybės biudžetą“.⁹

Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Konstitucijai prieštarauja įstatymai, įtvirtinantys konkretų išankstinį įvairių fondų ir programų finansavimą, lėšas surenkant kaip procentinį mokestį nuo akcizų ir mokesčių. Ši finansavimo schema buvo taikoma ir Kultūros rėmimo fondui. Įstaigą pasiekdavo 3 proc. akcizo pajamų, gautų už parduotus alkoholinius gėrimus ir apdorotą tabaką, bei 10 proc. lėšų, gautų iš loterijų ir azartinių lošimų mokesčio. 2021 m. Kultūros rėmimo fondas buvo panaikintas.¹⁰

Vienas reikšmingesnių **2021-ųjų metų** šalies kultūros sektoriaus įvykių – **2021–2030 metų Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos, kurios biudžetas – 289,9 mln. eurų, patvirtinimas**. Programos tikslas – panaudoti sutelktus išteklius

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. spalio 13 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuostatų patvirtinimo Nr. 1496. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.383845/asr>

⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2021). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: [https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202020%20m_%20veiklos%20ataskaita%20\(redaguota\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202020%20m_%20veiklos%20ataskaita%20(redaguota).pdf)

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Andrukaitytė, M. (2021 m. lapkričio 23 d.). Po KT sprendimo Seimas panaikino Kultūros rėmimo fondą. Prieiga per internetą: <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/po-kt-sprendimo-seimas-panaikino-kulturos-remimo-fonda-1052526>

skatinti kultūrinį potencialą, galintį padėti kurti pridėtinės vertės ir kitose valstybės politikos srityse. Programos kontekste daug dėmesio skiriama kultūros ir kūrybinių industrijų (KKI) sektoriui – jo augimo ir transformacijos priemonėms buvo numatyta beveik 45 mln. eurų, dar 15 mln. eurų patvirtinta pagal Europos Komisijos iniciatyvą REACT-EU. Šiomis priemonėmis patvirtinama KKI sektoriaus svarba ekonomikai bei atsižvelgiama į COVID-19 pandemijos metu išryškėjusias šio sektoriaus tendencijas. Patvirtinus programą sudarytos prielaidos įgyvendinti 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane užsibrėžtus strateginius tikslus bei didinti kultūros vaidmens svarbą socialiniame gyvenime skatinant gyventojus ne tik vartoti kultūrinę produkciją, bet ir aktyviai dalyvauti ją kuriant.¹¹

Įgyvendinant Konstitucinio Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. sprendimą atnaujinta kultūros projektų finansavimo tvarka. Pakeistas Lietuvos kultūros tarybos finansavimo modelis, priimtos pataisos, turinčios užtikrinti institucijos skirstomų lėšų skaidrumą bei sudaryti lygias konkurencines sąlygas įvairioms kultūros įstaigoms. Taip pat sudarytos sąlygos praplėsti tarybos ekspertų bazę, supaprastintos procedūros, užtikrintas didesnis nevyriausybinių sektoriaus vaidmuo renkant Lietuvos kultūros tarybos narius.

Dar vienas kultūros sričiai svarbus 2021-ųjų metų įvykis – pasirašytas naujas **Nacionalinis susitarimas dėl švietimo**, kuriuo numatyta skirti daugiau dėmesio kultūros ir kūrybingumo aspekto integravimui į švietimo sistemą įtraukiant formaliojo ir neformaliojo ugdymo bei mokymosi visą gyvenimą aspektus. Taip pat **išplėsta kultūros paso programa** – nuo 2021 m. paslaugos tapo prieinamos 7-iose lituanistinio švietimo įstaigose Lenkijoje, Latvijoje, Baltarusijoje. Kultūros ministerijos požiūriu, šie teigiami poslinkiai rodo besikeičiantį požiūrį į kultūrą, jos reikšmės pripažinimą ir augimą.¹²

Tais pačiais metais patobulintas meno kūrėjų socialinės apsaugos mechanizmas – atnaujinus **Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos** nuostatas pakeista kūrybinių prastovų išmokų skyrimo tvarka, sudarytos sąlygos greitai ir efektyviai reaguoti į sudėtingas situacijas ir konstruktyviai pagelbėti menininkams. Siekiant sušvelninti COVID-19 pandemijos padarinius, šiai programai iš Vyriausybės rezervo 2021 m. papildomai skirtas 1 mln. eurų. Vykdamas Meno kūrėjų socialinės apsaugos programą 2021-aisiais metais patenkinti 499 meno kūrėjų prašymai kūrybinės prastovos išmokai gauti. Kūrybinių prastovų išmokų mokėjimui skirta apie 984 tūkst. eurų.¹³

Atnaujinus **Nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos darbų (paveldotvarkos) finansavimo tvarkos aprašą** supaprastintos paraiškų teikimo procedūros, pareiškėjams sumažinta administracinė našta, išplėsti vertinimo kriterijai, nustatyti tvarkybos prioritetai. Pagal naująjį aprašą prioritetine kultūros paveldo sritimi laikomas ne tik medinės architektūros ir dvarų paveldas, bet ir inžineriniam (techniniam) paveldui priskiriami objektai. Be to, bendradarbiaujant su Aplinkos ministerija pakeistas Statybos įstatymas – siekiant išvengti potencialiai vertingų, tačiau teisinės apsaugos dar neįgytųjų objektų praradimo įvestas saugiklis – norint griauti statinį, esantį paveldo teritorijoje, reikalaujama statybos leidimo.

2021 m. praplėstas kultūros atašė tinklas dalį ribotų finansinių resursų nukreipiant tarptautiniam kultūriniam bendradarbiavimui su Azijos regionu – panaikinus kultūros atašė pareigybę Kaliningrado srityje (Rusija), kultūros atašė pareigybę įsteigta Japonijoje. Pastaroji valstybė yra strateginė Europos Sąjungos ir transatlantinio aljanso partnerė, įtraukta į Vyriausybės kanceliarijos parengtą tikslinių rinkų sąrašą, reitinguotą pagal eksporto, tiesioginių užsienio investicijų rodiklius, kultūros ir politinius tikslus. 2022 m. paminėta diplomatinių santykių tarp Lietuvos ir Japonijos 100 metų sukaktis.¹⁴

Tarp reikšmingesnių **2022 metų įvykių – programos „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ įgyvendinimas.** Pasiruošimas programos renginiams tapo puikia proga visapusiškai patobulinti miesto kultūros infrastruktūrą, pagerinti kultūros paslaugų pasiūlą ir kokybę, pakelti kultūros darbuotojų kompetencijas, praplėsti kultūros prieinamumą ir visuomenės dalyvavimą kultūroje, paskatinti bendruomenines ir pilietines iniciatyvas, sustiprinti tarptautinį bendradarbiavimą ir pan. Programoje dalyvavo per 70 Lietuvos kultūros organizacijų ir 500 partnerių užsienyje, surengta daugiau nei 1500 renginių, kuriuos išvydo apie 1,7 mln. žiūrovų, į veiklas įsitraukė per 12 tūkst. menininkų, atlikėjų, kultūros vadybininkų, 1,5 tūkst. savanorių.¹⁵

Pažymėtina, kad 2022-aisiais metais **Lietuvos kultūros sektorius prisidėjo prie pagalbos nuo karo nukentėjusiam Ukrainai.** Į mūsų šalį atvykusiems Ukrainos kultūros ir meno atstovams valstybė skyrė 142 stipendijas, išmokėta per 245 tūkst. eurų. Nemažai dėmesio skirta tarpinstituciniam abiejų valstybių bendradarbiavimui, organizuotos menininkų gastrolės po Lietuvą, dirbta kultūros vertybių apsaugos srityje, teikta materialinė ir humanitarinė pagalba pabėgėliams.

Kultūros ministerijos 2022 metų veiklos ataskaitoje nurodyta, kad ministerija tais metais įgyvendino šešių viešųjų įstaigų – „Baltijos cirkas“, „Teatras Meno fortas“, „Vilniaus keistuolių teatras“, „Kultūros vertybių globos tarnyba“, „Pranciškonų namai“ ir „Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas“ – dalininkės teises ir pareigas, taip pat išryškintas siekis, kad **kultūros ministro valdymo srityje nebebūtų valstybės valdomų įmonių.** Nuo 2023 metų sausio pradėta UAB „Lietuvos kinas“

¹¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2022). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2021 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202021%20m_%20ataskaita.pdf

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2023). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2022 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: [https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202022%20m_%20ataskaita\(1\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202022%20m_%20ataskaita(1).pdf)

likvidavimo procedūra. Siekiant skatinti tolesnę nacionalinio kino raidą, panaikintos įmonės turtą numatyta perduoti Lietuvos kino centrui.¹⁶

2022 m. nemažai nuveikta gerinant Lietuvos kultūros sektoriaus sąlygas – **tobulintas šio sektoriaus teisinis reguliavimas, dėta pastangų mažinant biurokratiją, įvesta aiškesnė finansavimo sistema, suvienodintas vadovų kadencijų modelis.** Parengtos Dainų švenčių, Kultūros centrų, Profesionaliojo scenos meno, Muziejų, Mecenavimo įstatymų naujos redakcijos, taip pat Bibliotekų, Archyvų įstatymų pakeitimai. Pakeistu Visuomenės informavimo įstatymu įtvirtintas naujas žiniasklaidos rėmimo modelis bei už jo įgyvendinimą atsakinga institucija – Medijų rėmimo fondas. Užsibrėžta siekti glaudesnio bendradarbiavimo su nevyriausybinį organizacijų sektoriumi bei dėl tolesnių įstatymų rengimo projektų konsultuotis su visomis suinteresuotomis pusėmis.

Tais pačiais metais **padidintos lėšos kultūros ir meno darbuotojų atlyginimams. 2022 m. šiam tikslui papildomai skirta per 14,5 mln. eurų.** Planuota 2023 m. papildomai skirti dar 34 mln. eurų. Kultūros ministerija akcentavo siekį mažinti kultūros darbuotojų atlyginimų atotrūkį nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio.¹⁷

Atsižvelgiant į tuometinę situaciją, susidariusią dėl padidėjusių elektros ir šildymo kainų, buvo sudarytos galimybės pasinaudoti valstybės subsidijomis, taip pat priimti sprendimai dėl nuolatinės 9 proc. pridėtinės vertės mokesčio lengvatos visų rūšių meno ir kultūros įstaigų, meno ir kultūros renginių lankymui, elektroninėms knygoms ir neperiodiniams informaciniams elektroniniams leidiniams.¹⁸

2023-ieji metai Lietuvos kultūrai itin svarbūs tuo, kad **UNESCO reprezentatyvųjį žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą papildė šiaudinių sodų rišimo tradicija, o Kauno modernistinis senamiestis įtrauktas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą.** Kultūros ministerija pabrėžia, kad pastarasis pasiekimas – glaudaus Lietuvos institucijų bendradarbiavimo rezultatas – rengiant, pristatant ir ginant paraišką aktyviai dalyvavo Užsienio reikalų ministerija, Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, Kauno savivaldybė, ekspertai iš Lietuvos bei užsienio mokslo institucijų. Metų pabaigoje pritarta siūlymui viename iš Kauno modernizmo objektų – Kauno centriniame pašte – steigti Nacionalinį architektūros institutą.¹⁹

Nemenko tarptautinio dėmesio pernai sulaukė **Vilniaus 700 metų jubiliejaus renginiai ir projektai** (išsamiau apie šio jubiliejaus programą rašyta LNB apžvalgoje R-2024-2). Pradėti kitų Lietuvai svarbių metų ir renginių organizavimo parengiamieji darbai: ruošiasi Šimtmečio dainų šventei, Lietuvos sezonui Prancūzijoje, M. K. Čiurlionio 150-ųjų gimimo metų minėjimui.

2023 m. toliau **tobulintas kultūros sektoriaus teisinis reguliavimas** – priimtas naujos redakcijos Mecenavimo įstatymas (plačiau LNB apžvalgoje R-2023-9), sudarantis galimybes visuomenei bei verslo subjektams labiau įsitraukti į mecenavimo veiklas. Taip pat priimti Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimai, kuriais atnaujintas Lietuvos žiniasklaidos rėmimo modelis (žr. LNB apžvalgą R-2024-4). Parengtas Kultūros politikos pagrindų įstatymo projektas bei nauja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo redakcija, pradėtos viešosios konsultacijos ir diskusijos dėl šių aktų.

Šalyje pernai tęsti kultūros infrastruktūros modernizavimo darbai, pvz., baigti Liubavo dvaro sodybos paviljono restauravimo, Kėdainių krašto muziejaus daugiakultūrio centro ir Šiaulių miesto centrinio parko estrados modernizavimo projektai, į pabaigą artėjo Kauno apskrities viešosios bibliotekos, Šiuolaikinio meno centro ir Vilniaus kongresų rūmų modernizavimo projektai. Kultūros ministerijos 2023 m. veiklos ataskaitoje pažymima, kad daugeliu atveju kultūros erdvių atnaujinimas be valstybės lėšų ir ES struktūrinių fondų paramos nebūtų įmanomas. Ataskaitoje taip pat akcentuojama, kad Vilniaus miesto savivaldybė užbaigė Nacionalinės koncertų salės techninio projekto parengimą ir gavo statybą leidžiantį dokumentą, jos finansuotos Valstybės investicijų programos valstybės biudžeto lėšomis.²⁰

Sėkmingai įgyvendinamas planas didinti lėšas kultūros darbuotojų atlyginimams – pernai šiam tikslui papildomai skirti 34 mln. eurų; 2024 m. numatyta dar 25 mln. eurų.²¹

Panagrinėjus Kultūros ministerijos pateikiamus duomenis matyti, kad kultūros ministro žinioje esančių sektoriaus darbuotojų užmokesčiui ir socialiniam draudimui suplanuotos lėšos pastaruosius kelerius metus nuosekliai augo – 2020 m. jos siekė beveik 56,58 mln. eurų, o 2024 m. – 89,77 mln. eurų, taigi, kultūros darbuotojų atlyginimų fondas per ketverius metus padidėjo apie 58,66 proc.²²

Pastaraisiais metais pastebimai didėjo ir šalies kultūros darbuotojų vidutinis darbo užmokestis: 2020 m. jų atlyginimai neatskaičius mokesčių siekė vidutiniškai 1132,6 eurų, 2021 m. – 1239,5 eurų, 2022 m. – 1430,9 eurų, o 2023 m. – 1775,7 eurų. Nuo 2020-ųjų metų vidutinis kultūros sektoriaus darbuotojų *bruto* darbo užmokestis augo 643,1 euro (57 proc.).

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://lrmk.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

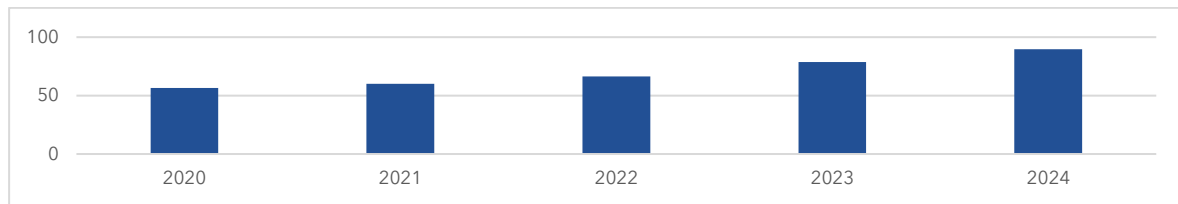
²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

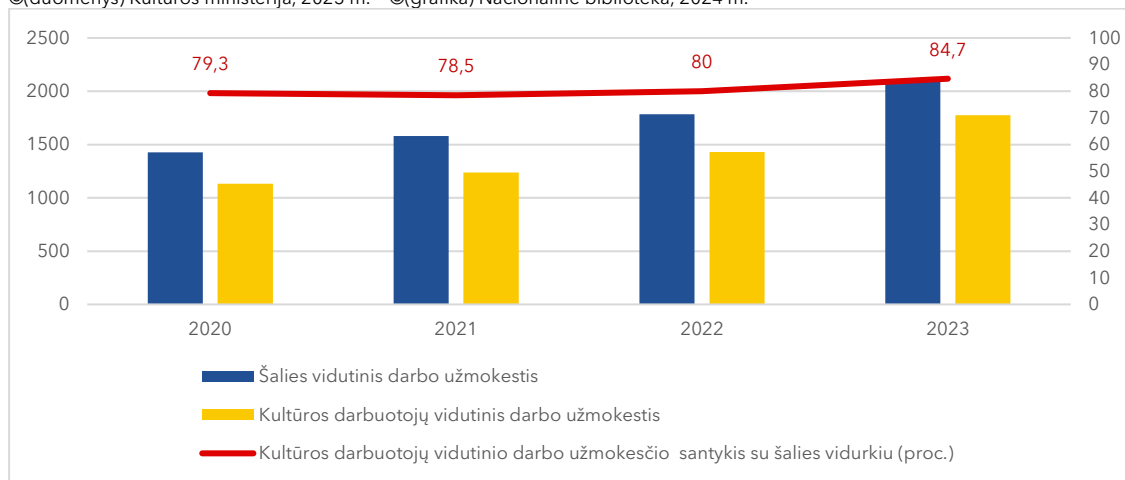
²² Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniai. Prieiga per internetą: <https://lrmk.lrv.lt/lt/administracine-informacija/budzeto-vykdyto-ataskaitu-rinkiniai/>

Pernai šio sektoriaus atstovų darbo užmokestis sudarė 84,7 proc. bendro šalies atlyginimų vidurkio.²³ **Finansų ministerijos duomenimis, kultūros sektoriaus darbuotojų vidutinis atlyginimas atskaičius mokesčius nuo 2020 m. iki 2024 m. vidutiniškai išaugo 415 eurų.**²⁴

1 grafikas. Kultūros sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui suplanuoti asignavimai 2020-2024 m. (mln. eurų). ©(duomenys) Kultūros ministerija, 2020-2024 m.²⁵ ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024 m.

2 grafikas. Kultūros sektoriaus darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio augimas (bruto) 2020-2023 m. (eurais). ©(duomenys) Kultūros ministerija, 2023 m.²⁶ ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024 m.

Siekiant įgyvendinti vizijoje „Lietuva 2030“ bei 2021-2030 m. Lietuvos nacionaliniame pažangos plane išskeltus strateginius tikslus užsibrėžta palapsniui pereiti prie horizontaliojo kultūros lauko administravimo modelio, kurio tikslas - kultūros procesų valdymą padaryti demokratiškesnį įtraukiant kuo daugiau suinteresuotų veikėjų. Iš esmės vertikaliąją sprendimų priėmimo sistemą siekiama pakeisti kultūros lauke dalyvaujančių profesionalų savivalda. Konceptualų lūžį pereinant prie horizontaliojo kultūros lauko administravimo modelio žymi 2012 m. priimtas Lietuvos kultūros tarybos įstatymas²⁷, tačiau su šiuo pokyčiu susijusios strateginės reformos tebevyksta iki šiol. Pvz., savivaldos principu paremtas Medijų rėmimo fondas veiklą pradėjo tik 2023 metais.

Apibendrinant galima išskirti, kad 2020-2023 m. laikotarpiu prioritetinės Kultūros ministerijos veiklos sritys buvo kultūros sektoriaus įstatymų bazės tobulinimas, nuoseklus kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokesčio didinimas, kultūros infrastruktūros objektų atnaujinimas ir plėtra, taip pat ypatingos reikšmės proginių renginių ciklą - Europos kultūros sostinės, kuria 2022 m. tapo Kaunas, projekto ir Vilniaus 700 metų jubiliejus - organizavimas.

3. Kultūros ministerijos funkcijų vykdymo programų finansiniai rezultatai

Kultūros ministerija ir kultūros ministro valdymo srities įstaigos įgyvendina tikslus ir uždavinius valstybės veiklos srityje **„Kultūra ir visuomenės informavimas“**. Įgyvendinant aštuonioliktosios Vyriausybės programą bei 2021-2030 metų Nacionaliniame pažangos plane išskeltus tikslus, Kultūros ministerija 2022 m. pakeitė savo srities programų vykdymo

²³ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

²⁴ Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2023 m. spalio 10 d.). Seime pateiktas 2024 m. biudžeto projektas. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/seime-pateiktas-2024-m-biudžeto-projektas/>

²⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Biudžeto vykdymo ataskaitų rinkiniai. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/biudžeto-vykdyimo-ataskaitu-rinkiniai/>

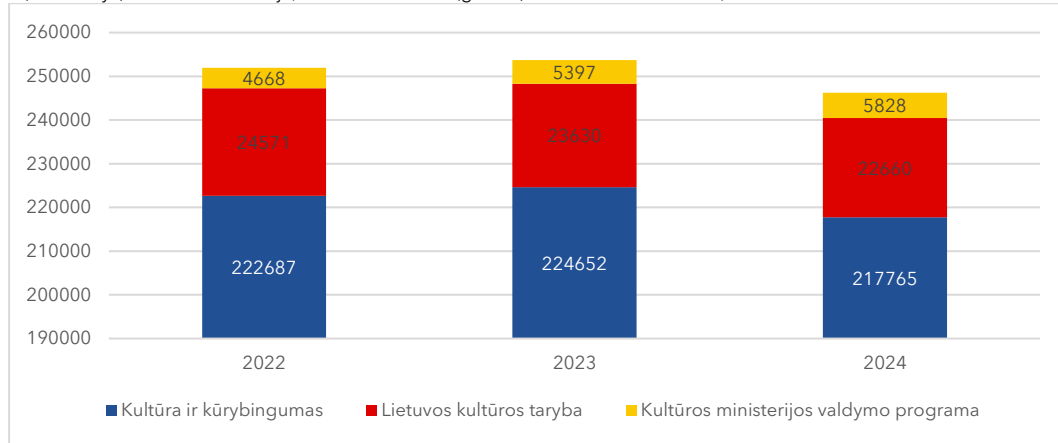
²⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

²⁷ Lietuvos Respublikos Seimo (2012 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublikos kultūros tarybos įstatymas Nr. XI-2218. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433089>

struktūrą – **įsteigtos trys pagrindinės funkcijų vykdymo programos**, kurios savo ruožtu yra išskaidytos į konkretesnius uždavinius:

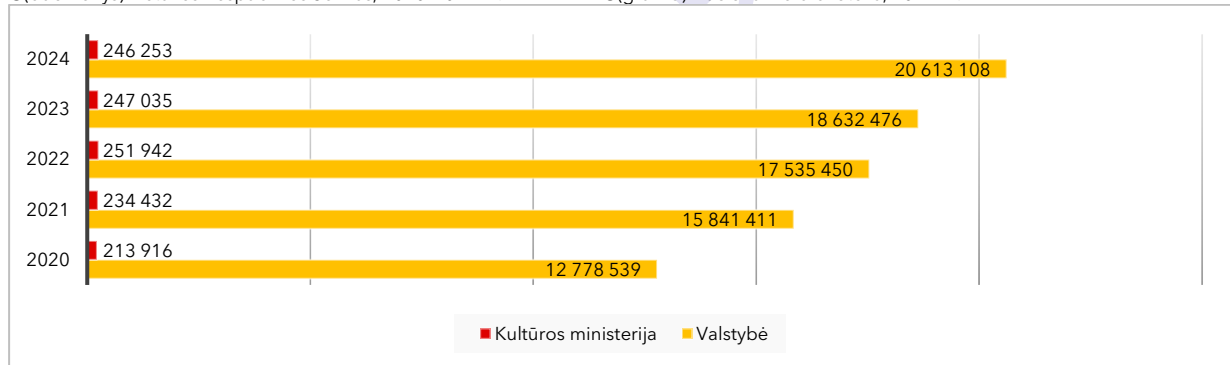
- pagrindinė funkcijų vykdymo programa „**Kultūra ir kūrybingumas**“ apima visas kultūros ministro valdymo sritis ir formuojama pagal 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programoje uždavinių struktūrą.
- Funkcijų vykdymo programoje „**Lietuvos kultūros taryba**“ telkiama valstybės biudžeto asignavimų dalis, konkurso būdu nukreipiama kultūros ir meno projektams per Lietuvos kultūros tarybą finansuoti.
- Programoje „**Kultūros ministerijos valdymo programa**“ telkiamos ministerijos veiklos užtikrinimo priemonės ir joms įgyvendinti planuojamos išlaidos.²⁸

3 grafikas. 2022–2024 metų lėšų pasiskirstymas pagal valstybės programas (tūkst. eurų).
©(duomenys) Kultūros ministerija, 2022–2024 m.²⁹ ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024 m.

Atnaujintų programų finansavimas per pastaruosius trejus metus reikšmingai nekito, nors į akis krenta, kad 2024 m. bendras programų biudžetas šiek tiek sumenko (žr. 3 grafiką). Kiek kitokia situacija atsiskleidžia vertinant išskirtinai Kultūros ministerijai skirtus valstybės asignavimus.

4 grafikas. 2020–2024 m. valstybės ir Kultūros ministerijos biudžetų išlaidos (tūkst. eurų).
©(duomenys) Lietuvos Respublikos Seimas, 2020–2024 m.^{30, 31, 32, 33, 34} ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024 m.

²⁸ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministro valdymo sričių 2024–2026 metų strateginės veiklos planas. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/TH7jHBLMMo0.pdf>

²⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Kultūros ministro valdymo sričių strateginiai veiklos planai. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/strateginiai-veiklos-planai/kulturos-ministro-valdymo-sriciu-strateginiai-veiklos-planai/>

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos 2020 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XIII-2695. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/815a43c0232511eab86ff95170e24944?fwid=80b5n97ai>

³¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos 2021 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XIV-102. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c9d04b30453011ebb394e1efb98d3e67>

³² Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. kovo 17 d. Lietuvos Respublikos 2022 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo Nr. XIV-745 preambulės, 1, 2, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 21 straipsnių ir 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11 priedų pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1100. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3d978f53d74911ecb1b39d276e924a5d?positionInSearchResu>

³³ Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XIV-1556. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/40977c216c2611ed8a47de53ff967b64?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=fc1a8973-94d9-4847-ae4a-175f683d0db6>

³⁴ Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos 2024 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas Nr. XIV-2297. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2c0ab1d094f911eea70ce7cabd08f150>

Vertinant bendrą valstybės biudžeto finansinę situaciją matyti, kad Lietuvos asignavimams skirta suma 2020–2024 m. išaugo nuo 12,7 mlrd. eurų iki 20,6 mlrd. eurų, taigi padidėjo apie 62 proc. Valstybės asignavimai Kultūros ministerijai šiuo laikotarpiu augo tik 15 proc. – nuo beveik 214 mln. eurų 2020 m. iki 246 mln. eurų 2024-aisiais metais. 2022 m. ministerijos biudžetas buvo rekordiškai didelis – viršijo 251 mln. eurų, tačiau 2023 m. ir 2024 m. kiek mažėjo (kaip minėta, 2024 m. siekė jau tik 246 mln. eurų). Duomenų analizė atskleidžia, kad valstybė, vertindama savo finansines galimybes, stengėsi laipsniškai didinti kultūros sektoriaus finansavimą, tačiau ne taip sparčiai, kaip kitų sričių asignavimus. Svarbu paminėti, kad papildomi šaltiniai užtikrino finansinį kultūros sektoriaus stabilumą. Norit įvertinti, kokiose konkrečiai srityse labiausiai juntamas 2024 m. sumažėjęs Kultūros ministerijos skirstomas programinis finansavimas, reikalingas išsamesnis tyrimas.

4. Programos „Kultūra ir kūrybingumas“ rezultatai

Kultūros ministerijos programa „Kultūra ir kūrybingumas“ siekiama didinti kultūrinių paslaugų prieinamumą visoms Lietuvos gyventojų grupėms, kad ir kokia jų geografinė ar socialinė padėtis. Tikslas – į kultūrinį gyvenimą įtraukti kuo platesnį gyventojų spektrą, kuris yra suvokiamas kaip svarbus modernios visuomenės ir šalies pažangos veiksnys. Programa sudaryta iš 6 pažangos plane numatytų uždavinių ir 2 tęstinės veiklos uždavinių.³⁵

Pažangos uždavinio „Skatinti gyventojus dalyvauti kultūrinėse veiklose ir prisidėti prie kultūros plėtros“ įgyvendinimas.

Kultūros ministerijos teigimu, uždavinio priemonės orientuotos į kultūrinės atskirties mažinimą Lietuvos regionuose, kultūrinių paslaugų kūrimą ir tolygią jų sklaidą.³⁶

2023 m. atliktas išsamus gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimas parodė, kad gerėja bendrieji piliečių įsitraukimo į kultūrinį gyvenimą rodikliai. Kaip ir anksčiau, praktiškai visi gyventojai vartojo kokį nors kultūros produktą ar naudojosi kultūros paslauga. Realiai besinaudojančių kultūrinėmis paslaugomis rodiklis augo kiekvienais metais – nuo 43 proc. 2014 m. padidėjo iki 56 proc. 2023 m. Aktyvių gyventojų, užsiimančių kultūrine ir kūrybine veikla, dalis 2014–2023 m. laikotarpiu padidėjo nuo 37 proc. iki 47 proc. Į socialines veiklas arba savanorystę įsitraukusių piliečių rodiklis išaugo nuo 10 proc. iki 26 proc., o aplankusių kultūros paveldo objektus Lietuvoje padaugėjo nuo 58 proc. iki 71 proc. Pastebima, kad kultūriniam gyvenime dalyvaujantys asmenys yra tiek socialiai aktyvesni, tiek pilietiškesni, linkę stipriai tapatintis su Lietuvos valstybe.

Išryšėjo ir neigiamų tendencijų. Procentinė gyventojų, kurie dėl socialinių ar nepalankių kultūrinių paslaugų prieinamumo sąlygų, nėra linkę užsiimti kultūrine ar kūrybine veikla, dalis beveik nekito – padidėjo tik statistinės paklaidos ribose nuo 25 proc. iki 28 proc. Pažymima, kad reikalingas atskiras tyrimas, kuris patvirtintų arba paneigtų šios socialinės grupės (ne)įsitraukimo į kultūrinį gyvenimą tendencijas.

Pažangos uždavinio „Gerinti sąlygas kuriantiems Lietuvoje ir didinti Lietuvos kultūros sklaidą užsienyje“ įgyvendinimas.³⁷

Pagrindiniai uždavinio siekiai – kultūros lauko patrauklumo didinimas, jame dirbančių asmenų profesinės ir meninės veiklos užtikrinimas bei šios veiklos pasiekimų sklaida užsienyje. Įgyvendinant uždavinį siekiama skatinti tolygesnį visų meno sričių plėtojimą, profesinio meistriškumo tobulinimą bei naujos kartos talentų ugdymą.

Teisinio reglamentavimo srityje 2023 m. priimtos Baudžiamojo ir Administracinių nusižengimų kodeksų pataisos, kuriomis siekiama stiprinti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugą, mažinti neteisėtą turinio naudojimą, ypač elektroninėje aplinkoje (plačiau LNB apžvalgoje R-2023-8). Taip pat parengta Keitimosi kūrinių ar kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklu, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai tvarkos aprašo nauja redakcija.

Pernai priimta nauja Mecenavimo įstatymo redakcija, kuria siekiama paskatinti didesnę visuomenės ir verslo įsitraukimą į mecenatystę, filantropijos iniciatyvas bei deramai pagerbti mecenatus. Įstatymo tikslas – išplėsti visuomenei nusipelnusių mecenatų kategorijas bei paskatinti gerųjų praktikų sklaidą. Įteisinta nauja mecenatų kategorija – bendruomenės mecenatai. Taip pat praplėstas mecenuojamųjų projektų sąrašas. Šalia jau egzistuojančių sveikatos priežiūros, kultūros ir meno, paveldo, mokslo, visuomenės gerovės, sporto, švietimo sričių atsirado pilietinės visuomenės stiprinimo kategorija. Šią sritį kuruojančiai mecenavimo tarybai suteikta papildomų funkcijų: mecenavimo procesų monitoringas bei analizė, paramos procesų reglamentuojančių teisės aktų vertinimas ir pasiūlymų teikimas jiems tobulinti.

2023 m. pagal Meno kūrėjų socialinės apsaugos programą suteiktos 207 kūrybinės prastovos išmokos, kurių suma siekė beveik 484 tūkst. eurų, o meno kūrėjų valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokoms skirta 2,4 mln. eurų.

³⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministro valdymo sričių 2024–2026 metų strateginės veiklos planas. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/TH7jHBLMMo0.pdf>

³⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita: Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

³⁷ Ten pat.

Programa skirta papildomai kūrėjų socialinei apsaugai užtikrinti, nes dėl pastarųjų profesinės specifikos dominuoja terminuotos darbo sutartys ir nenuolatinis darbas.

Svarbesni aptariamojo uždavinio kontekste 2023 m. pasiekti tarptautiniai rezultatai:

- Lietuvos iniciatyva parengta ir kultūros ministrų konferencijos Davose (Šveicarija) metu priimta Davoso deklaracija dėl Ukrainos atstatymo. Lietuva patvirtinta Davoso Baukultur Aljanso valdymo komiteto nare.
- Lietuvos ir Lenkijos kultūros paveldo ekspertų grupės 13-tame posėdyje pasirašytas protokolas dėl Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo kultūros paveldo srityje.
- Patvirtinta Lietuvos dalyvavimo daugiašalėje programoje „Šiaurės ir Baltijos šalių mobilumo programa kultūros srityje“ 2024–2026 metų programa.
- Taline (Estija) vykusiame Baltijos kultūros komiteto posėdyje aptarta bendrų Baltijos valstybių kultūros pristatymų užsienyje plėtra ir Baltijos kultūros fondo veikla.³⁸

Kultūros atašė tinklas 2023 m. inicijavo ir koordinavo 383 veiklas, kuriose dalyvavo 662 Lietuvos menininkai ir kultūros srities specialistai, renginiai pritraukė beveik 334 tūkst. lankytojų. Daugiausia dėmesio sulaukė programos „Jonas Mekas 100!“ bei Vilniaus 700 metų jubiliejaus renginiai, taip pat ES lygmens projektai, skirti Ukrainai palaikyti.

Pernai parengtas ir patvirtintas Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės „Lietuvos kūrėjų konkurencingumo ir žinomumo didinimas, Lietuvos kūrybinio potencialo panaudojimo skatinimas“ aprašas. Tikimasi, kad lietuviškos produkcijos žinomumo didinimas pritrauks investicijų į veiklas, susijusias su Lietuvos kino paveldo išsaugojimu, animacinių ir interaktyvių filmų kūrimu, Lietuvos kultūros tarptautiškumo plėtra, taip pat paskatins kūrėjų kolektyvinę kūrybą ir socialiai pažeidžiamų asmenų kultūrinę integraciją.

Pažangos uždavinio „Stiprinti istorinės atminties aktualizavimą visuomenėje“ įgyvendinimas.³⁹

Šio uždavinio priemonėmis siekiama aktualizuoti šalies istorinę atmintį. Pasitelkiant atminties institucijų – bibliotekų, muziejų bei archyvų – tinklą siekiama, kad institucijų įgyvendinama šviečiamoji ir ugdomoji funkcija bei skleidžiamos komunikacinės žinutės pasiektų kuo platesnį visuomenės segmentą. Statistinių veiklos rezultatų apžvalga patvirtina teigiamas sklaidos bei plėtros tendencijas.

Istorinės atminties puoselėjimo programa – viena pagrindinių priemonių, įgalinančių socialinę ir pilietinę visuomenės konsolidaciją. Programa skirta istorinės praeities pažinimui per jos tyrinėjimą ir atminties aktualizavimą visuomenėje stiprinti.

2023 m. įgyvendintos istorinės kultūrinės atminties išsaugojimo programos: Lietuvos nepriklausomybės Akto signatarų jamžinimo šventė, lituanistikos tradicijų ir paveldo iniciatyvos ir renginiai, taip pat trys atmintinių metų – Lietuvos sostinės Vilniaus ir Gedimino laiškų, Klaipėdos krašto ir Šv. Juozapato – programos.

Kultūros ministerija akcentuoja, kad veiklos, pristatančios ir populiarinančios Lietuvos kultūrą, buvo vykdomos ir Europos kultūros paveldo erdvėje. Nuolat augo Europos kultūros paveldo skaitmeninėje platformoje EUROPEANA prieinamų suskaitmenintų Lietuvos kultūros paveldo objektų skaičius: 2021 m. buvo pasiekta beveik 227,3 tūkst. objektų, 2022 m. – 309,1 tūkst., o 2023 m. – 389,9 tūkst.

Pernai Lietuvoje veikė 110 muziejų – 4 nacionaliniai, 16 valstybinių, 54 savivaldybių, 36 kiti muziejai, kuriuose buvo saugomi 8 089 862 muziejiniai eksponatai. Muziejai sulaukė beveik 5,8 mln. lankytojų. Šis rodiklis rekordinis, iki tol daugiausia žmonių – 5,8 mln. – muziejus aplankė 2019-iais metais. 2023 m. muziejai surengė daugiau nei 41 tūkst. edukacinių užsiėmimų, kuriuose sudalyvavo beveik 725 tūkst. lankytojų. Lyginant su 2022 m., edukacinių užsiėmimų skaičius augo 10 proc., o šių užsiėmimų dalyvių – 14 proc. Ministerijos teigimu, rezultatų augimui įtakos turėjo Vilniaus 700 metų jubiliejui skirtos parodos bei renginiai.

2023 m. priimta nauja Muziejų įstatymo redakcija, kurioje įtvirtinti nauji muziejų veiklos principai bei funkcijos, nustatyta aiškesnė muziejų finansavimo sistema, taip pat pakeisti muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatai. 16-oje nacionalinių ir valstybinių muziejų pakeistas muziejų teikiamų mokamų paslaugų įkainių apskaičiavimo tvarkos aprašas, Kilnojamųjų kultūros vertybių restauratorių atestavimo komisijos nuostatai. Patvirtintas muziejų veiklos skatinimo 2024–2026 m. veiksmų planas bei jo įgyvendinimo ir finansavimo tvarkos aprašas.

2023 m. Lietuvoje veikė 2122 bibliotekos, iš jų 1165 buvo savivaldybių (60 centrinių viešųjų bibliotekų, 118 miesto teritorinių padalinių, 978 kaimo teritoriniai padaliniai, 9 vaikų filialai) žinioje. Viešosiose bibliotekose fiziškai apsilankė daugiau kaip 20 mln. asmenų (14 proc. daugiau nei 2022 m.). Augo ir virtualių lankytojų skaičius – fiksuota per 19 mln. apsilankymų (23 proc. daugiau nei 2022 m.). Taip pat 2023 m. šalies viešosiose bibliotekose buvo atnaujintos 228 kompiuterinės darbo vietos.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Ten pat.

Pernai parengtas ir Seimui pateiktas Bibliotekų įstatymo pakeitimo projektas – numatyta galimybė Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos bibliotekų fondo (išskyrus senų, retų ir ypač vertingų knygų ir rankraščių fondą ir nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinį fondą) nurašytas knygas prieš jas likviduojant (atiduodant perdirbti), neatlygintinai perduoti fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn.

2023 m. priimta Archyvų įstatymo nauja redakcija. Įstatymu patobulinta tvarkyti priimtų saugotinių dokumentų apskaita. Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba šiuo žingsniu siekia pagerinti sąlygas vartotojams naudotis saugomais dokumentais. Pernai valstybės archyvai priėmė 20 proc. daugiau nei planuota dokumentų.

Parengtas ir patvirtintas Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės „Istorinės atminties komunikacijos turinio ir formų aktualizavimas“ aprašas. Priemonės tikslas – muziejų ekspozicijų atnaujinimas bei visuomenės skatinimas dalyvauti pažinimo procese taip formuojant istorinę savimonę. Taip pat siekiama aktyviau panaudoti nematerialiojo kultūros paveldo teikiamas galimybes skleidžiant bei puoselėjant gyvąją tradiciją. Tikimasi, kad svarbų vaidmenį ateityje užims ir projektai, aktualizuosiantys Lietuvos Sąjūdžio palikimą šiuolaikinėje visuomenėje.

2023 m. parengtas ir patvirtintas Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės „Tautinių mažumų įsitraukimo ir įtraukties į visuomeninį gyvenimą skatinimas ir informacinės atskirties mažinimas“ aprašas. Priemone siekiama skatinti Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų įsitraukimą į šalies visuomeninį gyvenimą bei tautinių mažumų kultūrinio palikimo pažinimą.

Pažangos uždavinio „Atgaivinti visuomenei reikšmingą kultūros ir tautinį paveldą ir didinti jo naudojimą visuomenės poreikiams“ įgyvendinimas.

Viena iš valstybės funkcijų yra materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo apsaugos politikos formavimas bei įgyvendinimas. Kultūrinio paveldo įveiklinimas sudaro sąlygas kurti apsišvietusią, darnią ir pilietišką visuomenę. Šio uždavinio priemonės aprėpia istorinio kilnojamojo ir nekilnojamojo istorinio paveldo išsaugojimo, jo aktualizavimo ir pristatymo visuomenei funkcijas. Siekiama paskatinti piliečius aktyviai įsitraukti į edukacines bei švietėjiškas veiklas.

Aptariamo uždavinio ir su juo susijusių projektų vykdymas 2023 m. apėmė nemažai veiklų, tarp kurių:⁴⁰

- „Pažinimo įgūdžių formavimas“ – mokytojams surengta 12 kultūros paveldo temų dėstymo mokymų, kuriuos išklausė 555 dalyviai.
- „Pozityvios žinios apie kultūros paveldą“ – surengti 3 nuotoliniai mokymai nematerialiojo kultūros paveldo bendruomenių nariams ir kultūros darbuotojams, 6 praktiniai mokymai komisijos atrinktų nematerialaus kultūros paveldo vertybių puoselėtojams ir organizuotas baigiamasis forumas visiems mokymų dalyviams.
- „Tyrėjų ir specialistų rengimas“ – organizuoti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų ir siekiančių jais tapti asmenų kvalifikacijos tobulinimo kursai. Įvyko 16 nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų kvalifikacijos tobulinimo kursų paskaitų, kurias išklausė 447 asmenų.
- „Prevencijos projektų programa“ – sukurti 7 tematiniai mokomieji vaizdo įrašai, kuriuose demonstruojami paveldo pastatų priežiūros darbai, vykdyti praktiniai kultūros paveldo pastatų prevencinės priežiūros mokymai, sukurta platforma, kurioje kaupiama priežiūrą vykdančių meistrų kontaktinė informacija.
- „Dialogo ir sąmoningumo skatinimas“ – įvyko 7 praktiniai mokymai meistrams bei kultūros paveldo valdytojams, taip pat surengtas tarptautinis forumas – konferencija. Praktiniuose mokymuose dalyvavo 142 asmenys, forumo – konferencijos dalyvių skaičius – 120.
- Veiklos „Kultūros kelių aktualizavimas“ kontekste organizuotas renginių ciklas „Vėtrungių kelias: vėjas, krantas ir vanduo“. Surengti keturi performansai, vykę Klaipėdoje, Svencelėje, Ventės rago ir Šilutėje, vyko nacionalinio M. K. Čiurlionio kultūros kelio ženklo ir ženklavimo sistemos idėjos sukūrimo konkurso bei sukurto ženklo ir ženklavimo sistemos konkursinių darbų pristatymo, konkurso nugalėtojų ir galutinio ženklo pristatymo renginiai.

Vykdyta ir tęstinių veiklų, pvz.:⁴¹

- parengtas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo naujos redakcijos projektas bei su juo susiję Statybos įstatymo, Kilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymo, Administracinių nusižengimų kodekso straipsnių pakeitimo projektai. Pakeitimais siūloma patikslinti ir aiškiai atskirti tvarkybos, statybos ir prevencinės priežiūros darbus, atskirti ir patikslinti institucijų atsakomybes, įdiegti vieno langelio principą, įgyvendinti Specialiųjų tyrimų tarnybos reikalavimus dėl antikorupcijos bei užtikrinti geresnę UNESCO vertybių apsaugą, didesnę visuomenės įtrauktį.
- Patvirtinta Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir atgaivinimo projektų dalinio finansavimo valstybės biudžeto lėšomis įstatymo nauja redakcija. 2023 m. pagal programą finansuoti 54 projektai, kurių suma siekė 197 tūkst. eurų.
- Patvirtintas valstybinėje žinioje esančių vertingų piliakalnių perdavimo savivaldybėms veiksmų planas. Žemės sklypų performavimo planą įgyvendinti pavesta Nacionalinei žemės tarnybai ir Kultūros paveldo departamentui. Institucijoms bendradarbiaujant su savivaldybių administracijomis darbus tikimasi užbaigti iki 2026 m. pabaigos. Plano įgyvendinimas turi užtikrinti šių paveldo objektų valdyseną, apsaugą ir pritaikymą vietos bendruomenių, Lietuvos gyventojų bei turistų reikmėms.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Ten pat.

- Baigti tvarkyti 4 kilnojamyj kultūros vertybių objektai: Kauno Šv. Arkangelo Mykolo įgulos bažnyčios vargonai, Trakų Vokės koplyčios-mauzoliejus Elžbietos Marijos Krasinskytės-Tiškevičienės sarkofagas, Trakų Vokės dvaro sodybos rūmų vestibulio interjero skliautų sienų tapyba ir Rokiškio rajono Kriaunų Dievo Apvaizdos bažnyčios varpas.
- Išmokėta 1,6 mln. eurų kompensacijų už privačios nuosavybės valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir kilnojamyj kultūros vertybių tvarkomuosius paveldosaugos darbus. Kompensacijos išmokėtos 16 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams ir 3 kilnojamyj kultūros vertybių valdytojams. Pažymėtina tai, kad pernai išmokų suma pagal šią veiklą buvo mažesnė nei kelerius ankstesnius metus (2021 m. išmokėta 2,1 mln. eurų, o 2022 m. – 2 mln. eurų).
- Nekilnojamyj kultūros vertybių tvarkybos darbų programai skirta 5,8 mln. eurų. 26 objektuose atlikti tvarkybos, restauravimo, konservavimo ar remonto darbai. Be to, ES struktūrinių fondų lėšomis įgyvendinami 25 kultūros paveldo aktualizavimo projektai, iš kurių 8 jau užbaigti. Pvz., 2023 m. buvo baigiami įgyvendinti Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejaus bei Šiuolaikinio meno centro aktualizavimo projektai.

Pažangos uždavinio „Didinti lietuvių kalbos aktualumą globalizacijos ir technologinių pokyčių kontekste“ įgyvendinimas.⁴²

Šia priemone siekiama lietuvių kalbos tobulinimo politiką formuoti atsižvelgiant į dabartinius valstybės ir visuomenės poreikius. Uždavinio tikslas – skatinti taisyklingą gimtosios kalbos vartojimą, siekti, kad lietuvių kalba būtų puoselėjama kaip dinamiška ir šiuolaikiniai poreikius atitinkanti raiškos priemonė. Kultūros ministerija, atsižvelgdama į globalizacijos ir technologijų sukeltus pokyčius, siekia išsaugoti lietuvių kalbos vartojimą pritaikant pastarąją skaitmeninei erdvei. Pažymėtina, kad ministerija prisidėjo prie Europos skaitmeninės infrastruktūros konsorciumo statusą turinčio Kalbos technologijų aljanso įkūrimo. Šia europine iniciatyva siekiama plėtoti pažangių dirbtinio intelekto modelių, gebančių suprasti ir generuoti į žmogų panašią kalbą, kūrimą.

Svarbiausios šio uždavinio kontekste 2023-iais metais įgyvendintos veiklos:

- parengta ir įgyvendinta programa „Valstybinei lietuvių kalbai 35-eri“.
- Parengta ir pristatyta visuomenei metodinė priemonė, skirta verslui konsultuoti ir atkreipti dėmesį į dažniausiai daromas įmonių klaidas. Organizuotos 1096 konsultacijos ūkio subjektams, valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigų, įmonių ir organizacijų kalbos tvarkytojams.
- Atliekant valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolę, skirta dotacijų savivaldybių kalbos tvarkytojams. Patikrinta 2070 interneto svetainių, spaudos leidinių ir kitų objektų.
- Parengtas ir patvirtintas Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės „Sąlygų Lietuvių kalbos gyvybingumui ir prestižo skatinimui sukūrimas“ aprašas.

Pažangos uždavinio „Didinti kultūros ir kūrybinių industrijų potencialą ir skatinti kūrybiniu turiniu grįstų naujų produktų ir paslaugų kūrimą“ įgyvendinimas.⁴³

Šio uždavinio paskirtis – stiprinti KKI siekiant formuoti ir sudaryti sąlygas aukštos pridėtinės vertės ekonomikos augimui. Taip pat kreipiamas dėmesys į šiame lauke dirbančių asmenų kompetencijų ugdymą ir tobulinimą.

KKI sektorius yra ES lygmeniu pripažintas svarbus bendros Europos ekonomikos dėmuo. KKI ekosistema generuoja apie 3,95 proc. bendrijos BVP; KKI sektoriuje dirba apie 8 mln. žmonių, įskaitant apie 1,2 mln. įmonių, iš kurių 99,9 proc. yra mažosios ir vidutinės įmonės.⁴⁴

2020 m. kultūros sektoriaus ekonominį vystymąsi pristabdė dėl COVID-19 pandemijos įvesti veiklos apribojimai – traukėsi kino, vaizdo filmų ir televizijos programų gamybos, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos bei kūrybinių ir meninių renginių produkcijos ir demonstravimo veiklos rezultatai.

Kultūros ministerijos duomenimis, dėl sėkmingų valstybės pagalbos priemonių ir investicijų nuo 2021 m. kultūros sektoriuje vėl fiksuojamas augimas, net pagerinti kai kurie ikipandeminiai rezultatai. 2019 m. kultūros sektoriaus produkcija siekė 1793,06 mln. eurų, o 2021 m. – net 2013,91 mln. eurų, tačiau kultūros BVP dalis bendroje šalies ekonomikoje tiek 2021 m., tiek 2022 m. nesiekė nė 2 proc. Tai sietina ir su paspartėjusiu Lietuvos ekonomikos augimu – BVP šalyje 2020 m. viršijo 43,4 mlrd. eurų., o 2023 m. – 47,1 mlrd. eurų.⁴⁵ Darytina prielaida, jog KKI, kurių pelnas nemažai priklauso nuo tarptautinių rinkų, į kurias patekti trumpuoju laikotarpiu sudėtinga, negali taip sparčiai vystytis kaip visos šalies BVP.

Svarstoma 2021–2027 m. ES fondų investicijų programos lėšomis Lietuvoje sukurti ir vykdyti pirmąją į KKI sektorių orientuotą akceleravimo programą, skatinančią KKI sektoriaus verslo augimą, privačių investicijų pritraukimą, inovacijų kūrimą bei kultūros produktų komercializaciją ir eksportą.⁴⁶

⁴² Ten pat.

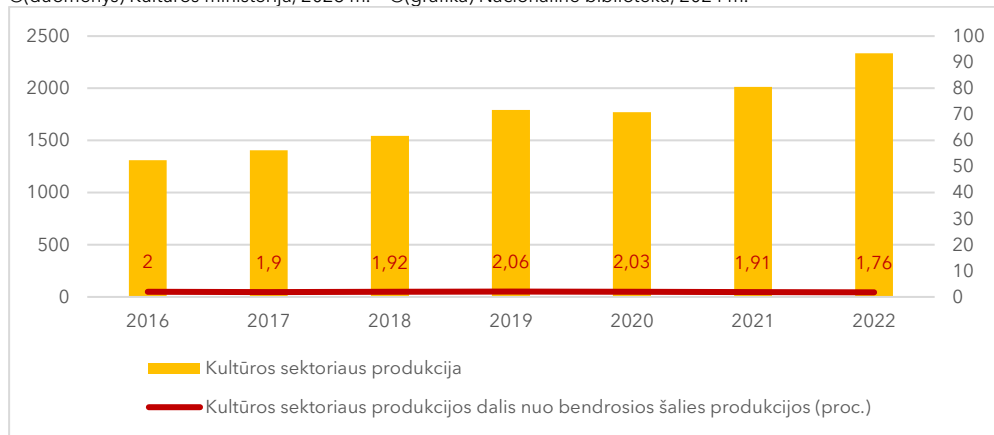
⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Europos Komisija. Cultural and Creative Industries. Prieiga per internetą: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/cultural-and-creative-industries_en

⁴⁵ Valstybės duomenų agentūra. Verslas Lietuvoje (2022 m. leidimas). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2022/bvp>

⁴⁶ Vitartaitė, R., Žilionytė, A. (2023). Kultūros ir kūrybinių industrijų akceleratoriaus programos kūrimas. Prieiga per internetą: <https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2023/05/KURK-LIETUVAI-Geruju-Lietuvos-ir-uzsienio-KKI-akceleratoriu-pavyzdziu-analize.pdf>

5 grafikas. KKI produkcija (mln. eurų) ir jos dalis nuo bendrosios šalies produkcijos (proc.) to meto kainomis. ©(duomenys) Kultūros ministerija, 2023 m.⁴⁷ ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024 m.

Pagal Europos regioninės plėtros fondo REACT-EU lėšomis finansuotas priemonės „Paskatos gerinti kultūros ir kūrybinių industrijų įmonių infrastruktūrą“ ir „Paskatos kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriui kurti konkurencingus kultūros produktus“ 2023 m. įgyvendintas 101 projektas, skirtas skatinti KKI veiklas.

Pernai užbaigtas dvejus metus trukęs projektas „Dizaino sparnai“, kurio tikslas – didinti sektoriaus konkurencingumą diegiant žiedinės ekonomikos principais grįstus ateities dizaino produktus ir paslaugas. Lietuvos kultūros tarybos (LKT) organizuotose konkursuose dalyvavo labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės, pradedantieji dizaineriai ir mentorai – patyrę dizaino profesionalai. Iš viso dalyvavo 34 įmonės, 20 pradedančiųjų dizainerių ir 6 mentorai.

Taip pat parengtas ir patvirtintas Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės „KKI plėtra, skatinanti konkurencingumą ir pridėtinės vertės kūrimą“ aprašas. Šia priemone siekiama stiprinti KKI sektorių didinant jo ekonominius pajėgumus. Norima pagerinti KKI dalį bendroje Lietuvos BVP struktūroje bei skatinti šį sektorių reikšmingiau prisidėti prie socialinių iššūkių sprendimo.

Nepaisant po pandemijos susiklosčiusios sudėtingos situacijos, dėl Lietuvos Vyriausybės politikos priemonių ir investicijų bei ES struktūrinių fondų teikiamų galimybių KKI generuojamos pajamos pernai didėjo. Tikėtina, kad šio sektoriaus kuriama pridėtinė vertė ir toliau augs. Prie to turėtų prisidėti ir šiuo metu kuriamas KKI ekonomikos skatinimo planas.

Tęstinės veiklos uždavinio „Užtikrinti nacionalinio profesionaliojo meno įvairovę ir sklaidą“ įgyvendinimas.⁴⁸

2023 m. įsigaliojus Profesionaliojo scenos meno įstatymo pakeitimams įvesta aiškesnė šios kategorijos meno finansavimo sistema, panaikinti besidubliuojantys biurokratiniai procesai ir sudarytos sąlygos skaidriau paskirstyti valstybės biudžeto asignavimus, sumažinta administracinė našta kūrybiams darbuotojams, įstaigoms ir jų savininko teises bei pareigas įgyvendinančioms institucijoms. Taip pat patobulintos profesionaliojo scenos meno darbuotojų socialinės apsaugos nuostatos. Darbuotojams, kurie dėl profesijos specifikos negali dirbti pagal įgytą specialybę ir dėl to buvo nutraukta jų darbo sutartis, kompensacinių išmokų dydis padidintas nuo 10 bazinių socialinių išmokų iki 13 (2024 m. 1 bazinę socialinę išmoką sudaro 55 eurai)⁴⁹.

Pernai patvirtintas Profesionaliojo scenos meno įstaigų veiklos skatinimo 2024–2028 m. veiksmų planas bei jo įgyvendinimo tvarkos aprašas, skirtas valstybės ir nacionalinių profesionaliojo scenos meno įstaigų veiklos tęstinumui užtikrinti bei tobulinti. Šis planas pakeitė iki 2024 m. veikusią Profesionaliojo scenos meno veiklos nacionalinę programą. Pagrindiniai programos rezultatai 2023-iais metais: sukurta 80 naujų koncertinių programų, 79 nauji spektakliai, publikai parodyti 88 nacionalinės muzikos, šokio ir dramaturgijos scenos meno kūriniai, įgyvendintas projektas – baletų kūrybinis impulsas ir kt. Programai įgyvendinti 2023 m. skirti 3 mln. eurų.⁵⁰

2023-iais metais Lietuvos valstybiniuose bei nacionaliniuose teatruose ir koncertinėse įstaigose (20 institucijų) buvo surengti 3904 pasirodymai, kuriuose apsilankė per 1 mln. žiūrovų ir klausytojų (11 proc. daugiau nei 2022 m., vis tik 21 proc. mažiau nei ikipandeminiais 2019-iais metais). Valstybinės ir nacionalinės scenos meno įstaigose surengta 1318 edukacinių užsiėmimų, kuriuose dalyvavo apie 65 tūkst. žmonių, t. y. 14 proc. daugiau nei 2022 m.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita: Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023 m. gruodžio 6 d.). Nuo kitų metų pradžios – didesnės socialinės išmokos. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/nuo-kitu-metu-pradzios-didesnes-socialines-ismokos/>

⁵⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita: Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

Lietuvos kino centras 2023 m. nuosekliai investavo į filmų gamybos ir sklaidos projektus, taip pat vystė Nacionalinės filmotekos projektą. Svarbu paminėti, kad pernai augo kino gamybai skirtos įmonių investicijos bei lengvata pasinaudojusių kino projektų skaičius. Kino centro duomenimis, filmų gamintojai, pasinaudoję paramos kino gamybai lengvatos schema, iš Lietuvos įmonių gavo 21,08 mln. eurų neatlygintinų lėšų. Palyginti su 2022 m., paramos suma išaugo 18 proc. Didėjo ir pajamos iš užsienio kūrėjų, kurie savo kino projektus įgyvendino Lietuvoje – užsienio filmų gamintojai pernai išleido 42,7 mln. eurų – 7 mln. eurų daugiau nei 2022 m. Seimas pritarė siūlymui pasiteisinusių pelno mokesčio lengvatą pratęsti dar penkeriems metams – iki 2028 m. gruodžio 31 d.

Pernai pritarė siūlymui steigti Nacionalinį architektūros institutą. Naujosios įstaigos funkcijos – valstybės politikos koordinavimas ir įgyvendinimas KKI srityje, Lietuvos architektūros meno raidos skatinimas, Lietuvos architektūros meno raidos tendencijų pristatymas Lietuvoje. Numatyta, kad Nacionalinis architektūros institutas ypatingą dėmesį skirs Kauno tarpukario modernizmui bei skatins visuomeninį įsitraukimą į viešųjų erdvių planavimo procesus.

Statistinių duomenų analizė atskleidžia, kad profesionaliojo meno institucijos vežasi arba lenkia ikipandeminius rodiklius. Geresnius veiklų rezultatus fiksuoja ypač perspektyvi atsigauanti kino pramonė. Kitas ryškus teigiamas pokytis – didesnis dėmesys Lietuvos meno kūrėjų socialinei apsaugai.

Tęstinės veiklos uždavinio „Užtikrinti kultūros infrastruktūros modernizavimą“ įgyvendinimas.⁵¹

Uždavinys skirtas valstybės bei savivaldybių žinioje esančių kultūros infrastruktūros objektų renovacijai ar naujų objektų statybos veiklų tęstinumui užtikrinti.

2023 m. ES lėšomis baigti 3 kultūros infrastruktūros modernizavimo projektai „Liubavo dvaro sodybos paviljono restauravimas ir pritaikymas kultūros ir viešosioms reikmėms“, „Kėdainių krašto muziejaus Daugiakultūrio centro modernizavimas“ ir „Šiaulių miesto centrinio parko estrados modernizavimas ir pritaikymas visuomenės poreikiams“; dar 18-os projektų įgyvendinimas tęsiasi. ES struktūrinių fondų lėšomis įgyvendinti ir 3 savivaldybių kultūros infrastruktūros modernizavimo projektai „Kultūrų diasporos centro infrastruktūros kompleksinė plėtra“, „Šilutės kultūros ir pramogų centro modernizavimas, siekiant didinti kultūrinių paslaugų prieinamumą“ ir „Renginių infrastruktūros atnaujinimas Zarasų miesto Didžiojoje saloje“; dar 6 projektų įgyvendinimas tęsiasi.

2023 m. Valstybės investicijų programos lėšomis užbaigti finansuoti:

- 3 savivaldybių kultūros infrastruktūros modernizavimo projektai: Joniškio rajono savivaldybės Saulės mūšio pergalės įamžinimas memorialiniu kompleksu, Kėdainių rajono savivaldybės kultūros centro pastato Kėdainiuose, J. Basanavičiaus g. 24, rekonstravimas ir Stasio Eidrigėvičiaus menų centro Panevėžyje įkūrimas modernizuojant viešąją kultūros infrastruktūrą (I etapas), kuris finansuotas ES ir Valstybės investicijų programos valstybės biudžeto lėšomis.
- 2 valstybės kultūros įstaigų infrastruktūros modernizavimo (atnaujinimo) projektai: Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro pastato Klaipėdoje, Danės g. 19, rekonstravimas ir plėtra (dalis šio projekto finansuota ES lėšomis) ir Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos „Archyvų komplekso pastato Vilniuje, O. Milašiaus g. 23, statyba“ (pastatas jau eksploatuojamas).⁵²

Valstybės biudžeto lėšomis pernai užbaigti finansuoti dar 3 savivaldybių kultūros paveldo ir (ar) kultūros infrastruktūros objektai: Vilniaus rajono savivaldybės Mozūriškių dvaro atnaujinimas pritaikant kultūros paslaugų teikimui, Viešosios bibliotekos pastato, Sodų g. 1, Vilkaviškyje, renovavimas ir Marijampolės kultūros centro paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas, modernizuojant infrastruktūrą, dar 8 savivaldybių projektų įgyvendinimas tęsiasi. Be to, Vilniaus miesto savivaldybė 2023 m. baigė rengti Nacionalinės koncertų salės techninį projektą ir gavo statybą leidžiantį dokumentą, jį finansuota Valstybės investicijų programos valstybės biudžeto lėšomis.⁵³

Pažymėtina, kad su kultūra susijusios infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra dažnu atveju sudaro sąlygas kokybiškiau įgyvendinti ir pristatyti visuomenei kultūrinius projektus, taip pat leidžia generuoti papildomą pridėtinę vertę formuojant palankesnę aplinką vietos verslams ir pritraukiant didesnius lankytojų srautus.

5. Programos „Lietuvos kultūros taryba“ rezultatai

Šios programos uždaviniais siekiama užtikrinti atskirų kultūros ir meno sričių raidą ir konkursinio finansavimo tęstinumą, taip pat už privačių ir nevyriausybinių (išskyrus kino projektus) kultūros sektoriaus organizacijų konkursinį finansavimą atsakingos LKT veiklos efektyvumą.

Uždavinio „Skatinti kultūros ir meno sričių raidą ir sklaidą“ kontekste LKT 2023 m. paskelbė 92 konkursus ir sulaukė 5334 paraiškų. Finansavimas skirtas 2037 organizacijų projektams ar veiklos programų ir kūrėjų stipendijoms, iš viso paskirstyta beveik 21,7 mln. eurų, iš jų:

⁵¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2024). Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2023 metų veiklos ataskaita: Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/-6JWqFQ96Pg.pdf>

⁵² Ten pat.

⁵³ Ten pat.

- kultūros organizacijos pateikė 3877 paraiškas, finansuoti 688 unikalų organizacijų 1447 projektai, jiems paskirstant beveik 19,8 mln. eurų;
- kultūros ir meno kūrėjai pateikė 1457 paraiškas, iš viso skirta 590 stipendijų, joms paskirstant daugiau kaip 1,9 mln. eurų.⁵⁴

Įgyvendinant kitą uždavinį – „Užtikrinti kokybišką ekspertinį projektų vertinimą, kultūros tyrimų vykdymą ir Lietuvos kultūros tarybos veiklą“ – pernai atlikti ir pristatyti 4 tyrimai bei 2 analizės, pvz., „COVID-19 pandemijos ir kitų 2020–2022 metų krizių įtaka kultūros sričiai“, „Savivaldybių kultūros indeksas 2021“, „Savivaldybių kultūros indeksas 2022“.⁵⁵

Šio uždavinio aprėptyje vykdomos veiklos itin reikšmingos, nes nuoseklus kultūros sektoriaus monitoringas ir analizė ne tik leidžia užtikrinti skaidrų kultūros ir meno sričių finansavimą, bet ir sudaro sąlygas tiksliau identifikuoti kultūros lauko poreikius bei atitinkamai reaguoti – tinkamu laiku priimti tikslesnius administracinius bei politinius sprendimus.

Kaip minėta, LKT organizuojamiems konkursams finansuoti pernai skirta 21,7 mln. eurų. Kultūros organizacijų projektų ir kultūros ir meno kūrėjų stipendijų paraiškų, kurios surinko daugiau nei 60 balų (t. y. peržengė pereinamojo balo ribą), finansavimo poreikis sudarė 34 mln. eurų. Ekspertų darbo grupės siūlė patenkinti paraiškas, kurios surinko 70 ir daugiau vertinimo balų, tuo atveju finansavimo poreikis būtų buvęs 25,1 mln. eurų. Papildomų lėšų nebuvo rasta. Matyti, kad LKT patiria iššūkių skirstant ribotus finansinius resursus, nes kultūros sektoriaus bendruomenės poreikiai pranoksta esamas LKT galimybes. Peršasi išvada, kad būtina ieškoti sutarimų dėl finansavimo prioritetų.

6. Programos „Kultūros ministerijos valdymo programa“ rezultatai

Programa skirta užtikrinti Kultūros ministerijos, kaip vykdomosios valdžios institucijos, efektyvų darbo organizavimą bei politikos formavimą. Įgyvendinant šią programą 2023-iais metais pasiekti šie rezultatai:⁵⁶

- parengtas Kultūros politikos pagrindų įstatymo projektas. Pagrindinius kultūros lauko organizavimo principus apibrėžiančio įstatymo tikslas – nustatyti kultūros politikos gaires ir uždavinius, apibrėžti valstybės ir savivaldybių institucijų santykį bei jų vaidmenį formuojant bei įgyvendinant užsibrėžtus kultūros politikos tikslus.
- Pereita prie sisteminio kultūros lauko darbuotojų kvalifikacijos kėlimo modelio. Už bendrųjų ir vadybinių kvalifikacinių kompetencijų tobulinimo koordinavimą atsakinga Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Už atskirų specifinių profesinių kvalifikacijų kėlimą atsakingos kitos konkrečios institucijos: Lietuvos nacionalinis muziejus rūpinasi muziejininkų kvalifikacijų tobulinimu, Lietuvos nacionalinis kultūros centras – kultūros centrų darbuotojų, Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba – archyvarų.
- Parengtas Vyriausybės nutarimo projektas, kuriuo siekiama tobulinti kultūros procesų stebėseną bei nustatyti kultūros statistikos programos apimtis. Su Valstybės duomenų agentūra aptartos kultūros palydovinės sąskaitos duomenų rengimo tobulinimo galimybės. Siekiama išplėsti ekonominių veiklos rūšių klasifikatoriaus kodų sąrašą KKI veiklų dalimi. Šis pokytis leistų įvertinti KKI veiklų tiesioginį ir netiesioginį poveikį ekonomikai. Valstybės duomenų agentūros ir Kultūros ministerijos darbuotojai dalyvauja Eurostato kultūros statistikos darbo grupės ekspertinio darbo pogrupio veikloje ir pristato Lietuvos gerąją praktiką bei artimiausius planus rengiant rekomendacijas ES valstybėms narėms dėl KKI statistikos tobulinimo.
- Atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“. Nuo 2014 m. tokio pobūdžio tyrimai atliekami kas trejus metus. Pastarajame tyrime dalyvavo gyventojai iš 10 Lietuvos apskričių ir 6 didžiųjų miestų, respondentams buvo pateiktas klausimynas apie šalies kultūros padėtį. Tyrimas atskleidė, kad 7 iš 10 gyventojų yra patenkinti kultūros paslaugų prieinamumu ir kokybe. Pagrindinės kliūtys, dėl kurių gyventojai nedalyvauja kultūriname gyvenime – laiko ir intereso stoka bei kultūros paslaugų ar produktų kaina. Tyrėjai konstatavo, kad dėl COVID-19 paskelbto karantino ribojimų gyventojų įpročiai dalyvauti kultūros veiklose reikšmingai nepakito, o ribojimams pasibaigus kultūrinis gyvenimas toliau funkcionavo.
- Įvairiose medijose įgyvendintos 4 plačios aprėpties komunikacijos kampanijos. Kampanija (1) „Gyvenimas yra gražus 1“ siekia informuoti visuomenę apie Kultūros vertybių registre esančių nekilnojamojo turto objektų išsaugojimo svarbą ir pridėtinę vertę kultūrinio gyvenimo kokybę gerinant bendruomenėse, skatinti visuomenę tapti aktyvesne neprofesionaliosios kultūros produktų kūrėja, įsitraukti į atnaujintuose kultūros objektuose vykdomas kultūrinės, meninės veiklas, lemiančias regionų kultūros įvaizdžio augimą ir pripažinimą. Kampanija (2) „Gyvenimas yra gražus 2“ skirta skatinti savanorystę kultūros srityje, paskatinti įvairaus amžiaus visuomenės narius savanoriauti kultūros įstaigose. Kampanijos (3) „Naudok legaliai“ siekis – keisti nuostatas į legalaus turinio vartojimą ir skatinti suvokimą, kad Lietuvoje yra sukurtos teisinės, ekonominės sąlygos kūrėjams kurti, o jų kuriamas intelektualinis turinys yra saugomas. Kampanijai (4) „Menas moka!“ pasirinktas šūkis „Atskleisk kūrybinę galią“; kampanijos tikslas – kūrybiškumą atskleisti kaip gebėjimą, prisidedantį prie sėkmingo asmenybės skleidimosi tiek karjeroje, tiek asmeniniame gyvenime.
- Atlikti 2 ES fondų investicijų vertinimai: „ES fondų ir kitų investicijų į dalyvavimo kultūrinėje veikloje skatinimo projektus poveikio visuomenei vertinimas“ ir „2021–2027 m. ES fondų investicijų laikotarpio kultūros skaitmeninio srities prioritetų strateginis vertinimas“. Šie vertinimai buvo skirti programų kokybei bei įgyvendinimui tobulinti, ES struktūrinių investicinių fondų lėšų panaudojimo efektyvumui, rezultatyvumui ir poveikiui išsiaiškinti.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Ten pat.

Tinkamai įgyvendinama „Kultūros ministerijos valdymo programa“ leidžia padidinti kultūros politikos formavimo efektyvumą bei užtikrinti ministerijai pavaldžių institucijų veiklos tęstinumą. Taip pat sudaromos prielaidos rezultatyviai vykdyti užsibrėžtus strateginius kultūros sektoriaus tikslus.

7. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

2020–2023 m. laikotarpiu prioritetingas Kultūros ministerijos veiklos sritys apėmė kultūros sektoriaus įstatymų bazės tobulinimą, nuoseklų kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokesčio didinimą (2020–2023 m. kultūros sektoriaus darbuotojų atlyginimai vidutiniškai padidėjo 415 eurų), kultūros infrastruktūros objektų plėtrą bei rekonstrukciją. Siekiant įgyvendinti vizijoje „Lietuva 2030“ ir „2021–2030 m. Lietuvos nacionaliniame plėtros plane“ išskeltus strateginius tikslus, ketinama palaipsniui konceptualiai pereiti prie horizontalaus kultūros lauko administravimo modelio, kurio tikslas – kultūros procesų valdymą padaryti demokratiškesnį įtvirtinant suinteresuotų konkrečių sektorių veikėjų savivaldą.

Tarp ryškesnių 2020 m. Lietuvos kultūros lauko įvykių – Lietuvos kultūros politikos strategijoje nustatytų kultūros politikos prioritetų įtraukimas į 2021–2030 m. Nacionalinį pažangos planą, Konstitucinio Teismo sprendimas, kad Kultūros rėmimo fondo įstatymo straipsniai, apibrėžiantys Kultūros rėmimo fondo sudarymo apimtį, prieštarauja Konstitucijai, taip pat dėl COVID-19 pandemijos kultūrai skirtas papildomas finansavimas. Visam kultūros laukui papildomai skirta per 80 mln. eurų, iš jų daugiau nei 58 mln. eurų – Kultūros ministerijai. Papildomos lėšos leido padidinti kultūros srities darbuotojų atlyginimus net 13 proc.

2021-iais metais patvirtinta 2021–2030 m. Kultūros ir kūrybingumo plėtros programa, kurios biudžetas – beveik 290 mln. eurų ir kurios kontekste daugiau dėmesio skiriama KKI plėtrai, patobulinta meno kūrėjų socialinės apsaugos sistema supaprastinant kūrybinių prastovų išmokų skyrimo tvarką, atnaujintas ir supaprastintas Nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos darbų (paveldotvarkos) finansavimo tvarkos aprašas, įsteigta kultūros atašė pareigybė Japonijoje ir kt.

2022 m. nemažai dėmesio skirta šalies kultūros sektoriaus teisiniam reguliavimui tobulinti, pvz., parengtos Dainų švenčių, Kultūros centrų, Profesionaliojo scenos meno, Muziejų, Mecenavimo įstatymų naujos redakcijos, taip pat Bibliotekų, Archyvų, Visuomenės informavimo įstatymų pakeitimai. Pastaruoju teisės aktu įtvirtintas naujas žiniasklaidos rėmimo modelis bei už jo įgyvendinimą atsakinga institucija – Medijų rėmimo fondas. Dar vienas reikšmingas 2022-ųjų metų kultūrinio gyvenimo įvykis – programos „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“, paskatinusios Kauno ir Lietuvos kultūros infrastruktūros plėtrą, padidinusios kultūrinį turizmą ir sustiprinusios Lietuvos bei laikinosios sostinės įvaizdį užsienyje, įgyvendinimas. 2022-iais metais Lietuva parėmė nuo karo kenčiančios Ukrainos kultūros ir meno sektorius bei jų darbuotojus. Į mūsų šalį atvykusiems Ukrainos kultūros ir meno atstovams skirtos 142 stipendijos, išmokėta per 245 tūkst. eurų.

Tarp svarbiausių 2023 m. Lietuvos pasiekimų – šiaudinių sodų rišimo tradicijos įtraukimas į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą ir Kauno modernizmo tapimas UNESCO Pasaulio paveldo sąrašo dalimi. Be to, pernai pritarta, kad viename iš Kauno modernizmo objektų – Kauno centriniame pašte – būtų įsteigtas Nacionalinis architektūros institutas. Taip pat 2023-iais metais įgyvendinta plataus masto Vilniaus 700 metų jubiliejaus programa, baigta nemažai kultūros infrastruktūros modernizavimo darbų, parengtas Nacionalinės koncertų salės finansavimo modelis bei tolesni projekto, kuris šiuo metu yra tarp ambicingiausių kultūros infrastruktūros plėtros iniciatyvų, įgyvendinimo planai ir kt.

Į ką atkreipti dėmesį ateityje:

- politinės valdžios kaita yra vienas iš pagrindinių demokratinės sistemos atributų, tačiau ši sąlyga gali ir apsunkinti kurios nors konkrečios valstybei bei jos visuomenei svarbios srities reformavimą. Ilgalaikės sektorinės pertvarkos reikalauja nuoseklumo bei stabilumo. Kultūros politikos vizijos įtrauktos į kai kuriuos strateginio planavimo dokumentus, pvz., 2021–2030 m. Nacionalinį pažangos planą, Lietuvos ateities viziją „Lietuva 2050“, tačiau šis sektorius iki šiol neturėjo konkretaus visą kultūros lauką reglamentuojančio įstatymo. Tik 2024 m. birželio 18 d. priimtas Kultūros politikos pagrindų įstatymas⁵⁷, kuriame ypatingas dėmesys teikiamas horizontalumo principui – tarpsektorinio, tarpšritinio bendradarbiavimo skatinimui, apibrėžiama pagrindinių kultūros politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų kompetencijos, kultūros dalyvių sistema, santykis tarp valstybės ir savivaldybių institucijų įgyvendinant kultūros politiką, kultūros dalyvių kompetencijų tobulinimas ir kt. Kultūros srityje vienas prioritetinių nacionalinės politikos formuotojų darbų turėtų būti šio teisės akto efektyvumo stebėjimas ir tobulinimas.
- Nagrinėtose Kultūros ministerijos veiklos ataskaitose pabrėžiama, kad LKT organizuojamų konkursų finansavimas negali patenkinti susidariusio lėšų poreikio. 60 ir daugiau balų surinkę projektai gali būti finansuojami, tačiau dėl resursų stygiaus dalis jų yra atmetami. Tokia situacija kelia papildomų įtampų tarp LKT ir kultūros lauko dalyvių, todėl būtina ieškoti galimybių didinti LKT biudžetą.

⁵⁷ Priimtas Kultūros politikos pagrindų įstatymas.(2024 m. birželio 18 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2299621/priimtas-kulturos-politikos-pagrindu-istatymas>

- Kultūros sektoriaus darbuotojų vidutinis darbo užmokestis 2023-iais metais siekė 84,7 proc. šalies vidutinio darbo užmokesčio. Atsižvelgiant į šį atotrūkį ir ilgalaikes infliacijos tendencijas, valstybinėse institucijose dirbančių kultūros ir meno sektoriaus darbuotojų atlyginimai turėtų būti ir toliau didinami.

НА НАЦИОНАЛІНІ БІБЛІОТЕКА